

Ks. Ginter Dzierżon

ORCID: 0000-0002-5116-959X

UKSW – Warszawa

Interpretacja ustawy zgodnie z kan. 18 KPK

Słowa kluczowe: prawo kanoniczne, interpretacja, ustawa

Keywords: canon law, interpretation, statute

W kan. 18 KPK¹ ustawodawca wyartykułował zasady interpretacyjne dotyczące interpretacji ścisłej, postanawiając: „Ustawy, które ustanawiają kary, ograniczają swobodne wykonywanie uprawnień albo zawierają wyjątek od ustawy, podlegają ścisłej interpretacji”. Podobną treść miał kan. 19 CIC/17².

Przedmiotem niniejszego opracowania stanie się zapis kan. 18 KPK. Punktem wyjścia namysłu nad tą regulacją będzie kwestia interpretacji ścisłej oraz szerokiej. Następnie szczegółowym analizom zostaną poddane trzy hipotezy ujęte w tym kanonie.

1. Interpretacja ścisła oraz szeroka

W klasycznym już dziś komentarzu autorstwa Franciscusa Wernza i Petrusa Vidala stwierdzono lakonicznie, że interpretacja ścisła wiąże się z wyjaśnieniem zaistniałej wątpliwości³. Taką definicję trzeba uznać za zbyt ogólnikową, nieadekwatną do problematyki podjętej w tym opracowaniu. Z bardziej

¹ *Codex Iuris Canonici auctoritate Joannis Pauli PP. II promulgatus* – 25.01.1983, AAS 75 (1983), pars II, s. 1–317; tekst polski: *Kodeks Prawa Kanonicznego*. Przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Poznań 1984.

² *Codex Iuris Canonici Pii X Maximi iussu digestus Benedicti Papae XV auctoritatae promulgatus* – 25.01.1917, AAS 9 (1917), pars II, s. 1–593.

³ F. Wernz, P. Vidal, *Ius canonicum*, t. 1, Romae 1938, s. 227: „Sensu autem stricto interpretatio simpliciter dicitur explicatio sensus dubii et obscura legis datae”.

precyzyjnym ujęciem interesującej nas kwestii spotykamy się u Alfonse'a van Hovego. Według belgijskiego kanonisty, interpretację ścisłą wywodzi się z właściwego znaczenia słów, w sensie bardziej zawężającym (*magis coarctato*)⁴. Francisco Javier Urrutia natomiast wskazał, iż w tej formie interpretacji chodzi o minimum konieczne do zachowania znaczenia danego słowa⁵. Interpretację szeroką zaś wywodzi się ze znaczenia właściwego słowa, ale w sensie bardziej rozszerzonym, przy założeniu, że nie może być ona przeciwna myśli prawodawcy (*mens legislatoris*)⁶.

Remigiusz Sobański, odnosząc się do interesującej nas kwestii, napisał: „Ścisła – uwzględnia je w zakresie tak wąskim, jaki jest konieczny, by słowa zachowały swój sens. Szeroka – w zakresie tak szerokim, jak ich sens na to pozwala”⁷. Dla przykładu, w sensie ścisłym pod pojęciem „dziecko” rozumie się potomstwo wywodzące się z rodziców naturalnych; w sensie szerokim pojęcie to obejmuje też potomstwo adoptowane.

W doktrynie od interpretacji ścisłej oraz szerokiej odróżnia się formy im pokrewne: interpretację zawężającą oraz poszerzającą (kan. 16 § 2 KPK). W pierwszej zostaje przekroczony zakres słowa w perspektywie *ad infra*⁸. W tym przypadku w wyjaśnianiu ustawy wyklucza się sytuacje faktyczne, które w innych uwarunkowaniach mogłyby zostać uznane za mieszczące się w jej zakresie⁹. Należy przeto zauważyć, iż taki sposób interpretacji redukuje obszar aplikacji ustawy, co znajduje przełożenie w twierdzeniu *magis dixit quam voluit*¹⁰. W literaturze przedmiotu przykładowo przywołuje się decyzje Stolicy Apostolskiej podjęte w odniesieniu do kan. 542 CIC/17, w którym wykluczono z nowicjatu osoby należące do sekty niekatolickiej. 16 października 1919 roku

⁴ A. van Hove, *De legibus ecclesiasticis*, cz. 1, t. 2, Mechelinae–Romae 1930, s. 304–305.

⁵ F. Urrutia, *De normis generalibus. Adnotationes in Codicem: Liber I*, Romae 1983, s. 19: „Stricta interpretatio ea est quae minimum necessarium comprehendit sub sensu proprio terminorum”.

⁶ A. van Hove, *De legibus ecclesiasticis*, dz. cyt., s. 304–305. W jurydycznym terminie „mens legislatoris” mieszczą się pryncypia konstytutywne oraz bazowe instytucje kanoniczne. Zob. J. Otaduy, *Los medios interpretativos de la ley canónica (y su relación con la distintas doctrinas de la interpretación)*, w: *Fuentes, interpretación, personas*, red. J. Otaduy, Pamplona 2002, s. 307.

⁷ R. Sobański, *Komentarz do kan. 18 KPK*, w: J. Krukowski, R. Sobański, *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. 1, Poznań 2003, s. 72.

⁸ A. van Hove, *De legibus ecclesiasticis*, dz. cyt., s. 305.

⁹ P.J. Brown, *Interpretación restrictiva*, w: *Diccionario general de Derecho canónico*, red. J. Otaduy, A. Viana, J. Sedano, t. 4, Pamplona 2012, s. 750: „La interpretación restrictiva (...) se refiere a las interpretaciones que excluyen de la explicación de una ley casos – esto es, situaciones de hecho – que de otro modo se hubiera entendido que estaban dentro alcance de la ley, de acuerdo el significado propio de sus palabras”.

¹⁰ A. Bernárdez Cantón, *Parte general de derecho canónico*, Madrid 2001³, s. 125.

Papieska Komisja do spraw Autentycznej Interpretacji Kodeksu Prawa Kanonicznego dokonała interpretacji autentycznej co do normatywnego zwrotu występującego w kan. 542, nr 1 CIC/17, stanowiąc, iż numer ten odnosi się jedynie do tych wszystkich, którzy należąc do Kościoła katolickiego, przyłączyli się do sekty niekatolickiej, nie dotyczy natomiast wiernych przystępujących do Kościoła katolickiego z Kościołów lub wspólnot kościelnych, w których się narodzili¹¹.

Interpretacja rozszerzająca z kolei polega na rozciągnięciu znaczenia ustawy na przypadki, których nie brano pod uwagę, uprzednio aplikując ustawę¹². W kanonicznym porządku prawnym taki mechanizm miał miejsce m.in. w kwestii rozumienia słowa „aborcja”. W *Słowniku języka polskiego PWN* pod tym pojęciem rozumie się przerwanie ciąży¹³. Podobnie i w prawie kanonicznym termin ten wiązano z usunięciem ciąży¹⁴. W 1988 roku Papieska Komisja do spraw Autentycznej Interpretacji Kodeksu rozszerzyła desygnat tego słowa na zabicie płodu w jakikolwiek sposób i w każdym czasie po jego poczęciu¹⁵. Komentując tę decyzję, Philip J. Brown celnie spostrzegł, iż wykracza ona poza znacznie słowa „aborcja” pojmowanego uprzednio w prawie kościelnym; odbiega też od właściwego jego rozumienia¹⁶.

Konkludując ten passus, należy stwierdzić, że cecha charakterystyczna wskazanych podform przejawia się w tym, iż wykraczają one poza właściwe

¹¹ Pontificia Commissio Codici Iuris Canonici Authentice Interpretando, *Responsa* – 16.10.1919, AAS 11 (1919), s. 477: „Utrum verba qui sectae acatholicae adhererunt canonici 542 sint interlligenda de iis, qui Dei gratia moti ex haeresi vel schismate, in quibus nati sunt, ad Ecclesiam pervenerint, an potius de iis qui a fide defecerunt et sectae acatholicae adhaeruerunt. Resp. Negative ad primam partem, affirmative ad secundam”. Szerzej na ten temat zob. P.J. Brown, *Interpretación restrictiva*, dz. cyt., s. 750.

¹² P.J. Brown, *Interpretación estensiva*, w: *Diccionario general de Derecho canónico*, dz. cyt., s. 749: „El concepto de «interpretación estensiva» (...) se refiere a las interpretaciones que «extendien» el significado de la ley a casos – esto es, a situaciones de hecho – a los que no estaba pensando previamente que la ley se aplicara”; P. Wernz, P. Vidal, *Ius canonicum*, dz. cyt., s. 227–228.

¹³ *Aborcja*, w: *Słownik języka polskiego PWN*, oprac. E. Sobol, Warszawa 2014³, s. 2.

¹⁴ K.T. Geringer, *Aborto*, w: *Diccionario enciclopédico de Derecho Canónico*, oprac. S. Haering, H. Schmitz, oprac. hiszp. I. Pérez de Heredia y Valle, J.L. Llaquet, tłum. R.H. Bernet, Barcelona 2008, s. 5: „La *procuratio abortus* designa el expulsión, por intervención humana, de un feto aún incapaz de vivir fuera de seno materno”.

¹⁵ Pontificia Commissio Codici Iuris Canonici Authentice Interpretando, *Responsa* – 23.05.1988, AAS 80 (1988), s. 1818: „Utrum abortus, de quo in can. 1398, intellegatur tantum de eiectione fetus immaturi, an etiam de eiusdem fetus occisione quocumque modo et quocumque tempore a momento conceptione procuretur. Negative ad primam partem; affirmative ad secundam”.

¹⁶ P.J. Brown, *Interpretación estensiva*, dz. cyt., s. 749.

znaczenie słowa¹⁷. Należy zauważyć, iż w prawie kanonicznym częściej stosuje się interpretację szeroką¹⁸. Taki stan wynika z faktu, że wyjaśnianie ustaw nie opiera się na pozytywizmie prawnym, ale jego podwaliny stanowią inne zasady, jakimi są słuszość¹⁹, epikea²⁰ czy miłosierdzie²¹.

2. Hipotezy ujęte w kan. 18 KPK

Jak zasygnalizowano, w kan. 18 KPK zawarto trzy hipotezy, które podlegają interpretacji ścisłej: ustawy karne, ustawy ograniczające swobodne wykonywanie uprawnień oraz ustawy zawierające wyjątek od ustawy. Wyliczenie to ma charakter takstatywny²², co oznacza, że poza wymienionymi kategoriami ustaw inne należy interpretować szeroko.

2.1. Ustawy ustanawiające kary

Pierwszą hipotezę wymienioną w kan. 18 KPK są ustawy karne. Rozważając tę kwestię, na początku należy podkreślić, iż ten rodzaj ustaw zawsze ogranicza swobodne wykonywanie uprawnień, z natury rzeczy będąc *lex odiosa*²³. Prawda ta znalazła odzwierciedlenie w kan. 1317 KPK o następującym brzmieniu: „Kary należy o tyle ustanawiać, o ile są rzeczywiście konieczne dla lepszego zachowania dyscypliny kościelnej”²⁴. Zdaniem Valesio de Paolisa oraz Andrei D’Aurii, zalecana interpretacja ścisła w tym obszarze jest zgodna

¹⁷ A. van Hove, *De legibus ecclesiasticis*, dz. cyt., s. 304–305; R. Sobański, *Komentarz do kan. 18 KPK*, dz. cyt., s. 72.

¹⁸ P. Lombardía, *Comento al can. 19 CIC*, w: *Código de Derecho Canónico. Edición bilingüe y anotada*, Pamplona 2018⁹, s. 99.

¹⁹ Gommarus Michiels w swym komentarzu wymienił następujące pryncypia: „omnia lex ecclesiastica habenda est objective aequa”, a także „omnes lex ecclesiastica est cum aequitate interpretanda”; G. Michiels, *Normae generales juris canonici*, t. 1, Lublin 1929, s. 437–438. Szerzej na ten temat zob.: G.M. Colombo, «*Sapiens aequitas*». *Lequità nella riflessione canonistica tra due codici*, Roma 2003; P.G. Marcuzzi, *Le forme dell’interpretazione canonica tra diritto e equità*, w: *Il diritto della Chiesa. Interpretazione e prassi*, Città del Vaticano 1996, s. 37–64; M. Giordano, *Interpretazione della legge e carità*, w: *Il diritto della Chiesa. Interpretazione e prassi*, Città del Vaticano 1996, s. 7–10.

²⁰ G. Dzierżon, *Dyspensa w kanonicznym porządku prawnym. Studium prawnohistoryczne*, Warszawa 2020, s. 68.

²¹ E. Baura, *Misericordia, oikonomia e diritto nel sistema matrimoniale canonico*, w: *Misericordia e diritto nel matrimonio*, red. C.J. Errázuriz, M.A. Ortiz, Roma 2014, s. 23–45.

²² R. Sobański, *Komentarz do kan. 18 KPK*, dz. cyt., s. 72.

²³ J. Otaduy, *Comento al can. 18 CIC*, w: *Comentario exegetico al Código de Derecho Canónico*, red. A. Marzoa, J. Miras, R. Rodríguez-Ocaña, t. 1, Pamplona 1996, s. 377.

²⁴ V. De Paolis, A. D’Auria, *Le norme generali di Diritto Canonico. Commento al Codice di Diritto Canonico*, Roma 2008, s. 151.

z zasadą legalności²⁵. Trzeba dopowiedzieć, że zasada interpretacyjna wyartykułowana w kan. 18 KPK odnosi się do wszelkich ustaw karnych, zarówno powszechnych, jak i partykularnych²⁶. W literaturze przedmiotu z jednej strony wskazuje się na kan. 1364–1399 KPK, w których określono kary za poszczególne przestępstwa²⁷, z drugiej zaś na środki karne, o których traktuje prawodawca w kan. 1139–1340 KPK²⁸. Podsumowując, należy stwierdzić, że interpretacji ścisłej nie podlegają wszystkie regulacje prawa karnego, a jedynie te znajdujące się w wymienionych obszarach.

2.2. Ustawy ograniczające swobodne wykonywanie uprawnień

Kolejną kategorią ustaw wymienioną w kan. 18 KPK są ustawy ograniczające swobodne wykonywanie uprawnień. Eduardo Regatillo w *Institutiones iuris canonici* zauważył, że już w czasach przedkodeksowych *lex odiosa* interpretowano ściśle. Tę formę interpretacji aplikowano nie tylko do ustaw zakazujących i nakazujących, ale również do ustaw unieważniających oraz uniezdalniających. W odniesieniu zaś do innych kategorii ustaw, czy to sprzyjających, czy stojących na przeszkodzie w działaniu, stosowano interpretację ścisłą lub szeroką w zależności od tego, jaka intencja ustawodawcy przeważała²⁹.

Należy dodać, iż analizowana hipoteza pojawiała się w Kodeksie z 1917 roku (kan. 19). Niektórzy kanoniści interpretowali ją w sensie najszerszym (*lattissime*), odnosząc ją do wszelkich praw i uprawnień, jakie posiada osoba. W tej kwestii jednak w ówczesnej doktrynie nie występowała zgodność poglądów. I tak Artur Vermeersch swobodne wykonywanie uprawnień postrzegał w kategorii wolności działania w granicach nakazów. Tej opcji interpretacyjnej z kolei nie podzielał Gommarus Michiels, uważając, że normatywne sformułowanie nie można interpretować szeroko pod każdym względem (*omnimodo*), ale ściśle. W tym kontekście wyróżnił dwie postaci wolności: pierwszą o charakterze negatywnym generalnym, wiążącą się z brakiem nakazu czy zakazu Bożego; drugą pozytywną, wynikającą z prawa Bożego lub pozytywnego, czego przykładem, w jego opinii, może być wolność w zawieraniu małżeństwa³⁰.

²⁵ Tamże, s. 152. Szerzej na ten temat zob. B. Serra, *Ad normam iuris. Paradigmi della legalità nel diritto canonico*, Torino 2018, s. 61–97.

²⁶ J. García Martín, *Le norme generali del Codex Iuris Canonici*, Roma 1999, s. 117.

²⁷ R. Sobański, *Komentarz do kan. 18 KPK*, dz. cyt., s. 72.

²⁸ P. Pinto, *Commento al can. 18 CIC*, w: *Commento al Codice di Diritto Canonico*, red. P. Pinto, Città del Vaticano 2001, s. 21.

²⁹ E. Regatillo, *Institutiones iuris canonici*, t. 1, Santander 1961⁶, s. 85.

³⁰ A. van Hove, *De legibus ecclesiasticis*, dz. cyt., s. 311–312.

Według Alfonse'a van Hovego, nie wszystkie ustawy ograniczające swobodne wykonywanie uprawnień można interpretować ściśle. Popierając tę tezę, wskazał na ustawy ograniczające wolność z prawa Bożego. W rozwiązaniach systemowych – pisał dalej – znajduje się materia, która wprawdzie ogranicza wolność, ale nie godzi w drugiego; taki charakter mają m.in. ustawy odnoszące się do przyjęcia święceń; wreszcie, jego zdaniem, pryncypium zawartego w kan. 19 CIC/17 nie można aplikować do uprawnień nabytych z ustawy kościelnej, która nie ma odniesienia do prawa Bożego³¹. Współcześnie, oprócz wymienionych, Javier Otaduy wskazał jeszcze na ustawy deklarujące niezastnienie aktu prawnego, podkreślając, iż *de facto* nie ograniczają one żadnych praw³².

Komentując kan. 18 KPK, Sobański skonkludował: „Nie chodzi o ustawy, które nakazując lub zakazując, ograniczają przecież swobodne działania, lecz o takie, które ograniczają wykonywanie uprawnień przyznanych przez prawo wszystkim wiernym świeckim, duchownym, członkom instytutów życia konsekrowanego. Ścisłej interpretacji podlegają ustawy uniezdalniające (...)”³³.

2.3. Ustawy zawierające wyjątek od ustawy

Ostatnia hipoteza ujęta w kan. 18 KPK, odnosząca się do ustaw zawierających wyjątek od ustawy, w doktrynie stwarzała i stwarza spore trudności interpretacyjne, wiążące się z rozumieniem normatywnego słowa „wyjątek” (*exceptio*)³⁴. Otaduy za Pedro Lombardią uznał zapis tego kanonu za paradoksalny³⁵.

W związku z tym, że omawiana hipoteza pojawiła się już w kan. 19 CIC/17, jest rzeczą zrozumiałą, iż stała się ona obiektem uwagi komentatorów Kodeksu z 1917 roku. Podobnie jak obecnie, również wówczas nie było zgodności poglądów w tej materii.

Rozważając tę kwestię, Eduardo Regatillo wyróżnił cztery kategorie ustaw: ustawy wspólne dla wszystkich wiernych; ustawy wspólne wydane dla pewnych kategorii wiernych, np. duchownych czy świeckich; ustawy szczególne (*singulares*), dotyczące pewnej kategorii wiernych, w odniesieniu do których określono pewną materię o charakterze wyjątkowym; ustawy *singulares* w sensie *singularites*, które w stosunku do normy mają charakter nadzwyczajny, czego przykładem może być instytucja opcji u kardynałów (kan. 236 CIC/17;

³¹ Tamże, s. 312.

³² J. Otaduy, *Comento al can. 18 CIC*, dz. cyt., s. 377.

³³ R. Sobański, *Komentarz do kan. 18 KPK*, dz. cyt., s. 72.

³⁴ E. Regatillo, *Institutiones iuris canonici*, dz. cyt., s. 85.

³⁵ J. Otaduy, *Comento al can. 18 CIC*, dz. cyt., s. 377.

kan. 350 KPK). Kanonista ten skłaniał się ku tezie, iż jedynie ostatnia kategoria ustaw podlega ścisłej interpretacji. Twierdził, że nie można stosować jej w odniesieniu do prawa partykularnego, gdyż nie ma ono charakteru wyjątkowości, przeciwnego prawu powszechnemu³⁶. Van Hove z kolei, analizując ten problem, wyeksponował odmienne poglądy Vermeerscha oraz Michielsa. Obaj utrzymywali, iż w przypadku ustawy nie można mówić o wyjątku od niej, ale o pewnym rodzaju ustawy (*modus ipsius legis*). Vermeersch argumentował, że Kodeks został promulgowany jako jedna ustawa, dlatego też nie można postrzegać innych ustaw w kategoriach ustawy późniejszej czy wcześniejszej w stosunku do niego. Uważał on, że w odniesieniu do tego zbioru nie można stosować ścisłej interpretacji w opcji trzeciej hipotezy zawartej w kan. 18 KPK, jaką jest wyjątek od ustawy. Według van Hovego, komentator ten zawęził znaczenie słowa „wyjątek”. Z kolei Michiels obrał odmienną linię interpretacyjną, poszerzając desygnat tego terminu. Przez „wyjątek” w przedmiocie materii z jednej strony rozumiał materię nie tylko zakresowo szerszą w stosunku do normy zasadniczej, ale też formalnie odmienną, z drugiej zaś nadzwyczajną normę derogującą³⁷. Podkreślił, że *de facto* należy odróżnić ustawę, która ma charakter wyjątku, od ustawy specjalnej, która nie ma takiego charakteru; tę ostatnią uznał za ustawę paralelną³⁸. Przy tym należy dostrzec, że obecnie odmienny pogląd prezentują Valesio De Paolis oraz Andrea D’Auria, uważając, iż *lex specialis* ma charakter wyjątkowy, gdyż deroguje ustawę³⁹.

Również we współczesnej doktrynie nie występuje zgodność stanowisk w interesującej nas kwestii. Odnosząc się do problemu ustaw wyjątkowych, Heribert Socha twierdzi, że prawodawca w funkcjonowaniu kanonicznego porządku prawnego przewidział możliwość stanowienia takiej kategorii aktów prawnych (*Ausnahmerecht*), wprowadzając w niektórych regulacjach klauzule typu: „jeśli prawo stanowi inaczej” czy też „jeśli prawo partykularne nie stanowi inaczej”⁴⁰.

³⁶ E. Regatillo, *Institutiones iuris canonici*, dz. cyt., s. 85.

³⁷ A. van Hove, *De legibus ecclesiasticis*, dz. cyt., s. 316; G. Michiels, *Normae generales juris canonici*, dz. cyt., s. 448: „*In genere loquendo, «exceptiones a jure», seu «exorbitantia a jure», ea sunt, quae ab orbita vel via communi juris sive universalis sive particularis deflectant seu communi iuris dispositioni quomodocumque derogant (...)*”.

³⁸ G. Michiels, *Normae generales juris canonici*, dz. cyt., s. 450: „*In praxi autem sedulo distinguatur lex, quae exceptionem ab alia lege continent, a lege, quae quoad certum coetum personarum, puta clericorum vel religiosorum vel minorum, jus specialis constituit; hoc ius speciale revera non eet lex exceptionalis relate ad legem pro aliis in eaeem materia statutam, (...) sed lex parallela, altero pleno jure coordinata*”.

³⁹ V. De Paolis, A. D’Auria, *Le norme generali...*, dz. cyt., s. 152.

⁴⁰ H. Socha, *Allgemeine Normen*, w: *Münsterischer Kommentar zum Codex Iuris Canonici*, red. K. Lüdicke, t. 1, Essen 1985, ad. 18, nr 7.

Inaczej postrzega ten problem Otaduy, utrzymując, iż to, co znajduje się w ustawie, jest ustawą; tej natomiast nie można pojmować w kategoriach wyjątkowości. Rozwijając ten wątek, dopowiedział, że jest prawdą, iż może się zdarzyć, że ustawy dopuszczają wyjątki lub pozostawiają drogę otwartą w stanowieniu prawa odmienną od rozwiązań występujących w normie bazowej, przykładowo za pomocą klauzul typu: „jeśli prawo wyraźnie nie stanowi inaczej”. Jego zdaniem, tego typu obwarowania, przynajmniej generalnie, nie powinny być rozumiane w kategoriach wyjątku obligującego do interpretacji ścisłej. Otaduy skłania się ku tezie, że w niektórych przypadkach można interpretować szeroko; uwaga ta odnosi się m.in. do regulacji dotyczących aktu kolegiального (kan. 119 KPK) oraz kanonicznego wyboru (kan. 164–165 KPK), w których prawo kodeksowe podporządkowano prawu partykularnemu⁴¹. Argumentując, hiszpański kanonista przypomniał, iż z założenia zasady ujęte w kan. 18 KPK odnoszą się do specyficznej kategorii ustawy, jaką jest *lex odiosa*, która z natury rzeczy ma charakter wyjątkowy w stosunku do zasadniczej struktury jakiejś instytucji, bądź zakładają wyjątkowe złamanie pryncypium równości zachodzącej między podmiotami. Zdaniem Otaduya, w tym przypadku można by zastosować interpretację szeroką⁴². W jego przekonaniu, tę formę interpretacji należałoby też aplikować z jednej strony w odniesieniu do *ius singulare*, które z reguły ma charakter wyjątkowy względem pewnej kategorii osób, z drugiej zaś do reguł, które mają charakter nadzwyczajny w odniesieniu do prawa wspólnego (*ius singularitates*)⁴³. Pogląd Otaduya podziela Sobański, wskazując, „że chodzi o normy, które trzeba uznać za wyjątkowe, »osobliwe«, odbiegające od wyraźnej linii prawa”⁴⁴.

Po przytoczeniu szerokiego spektrum opinii, niejednokrotnie sprzecznych, wypadałoby zająć własne stanowisko w tej kwestii. Należy zauważyć, iż autorzy w swych wywodach abstrahowali od specyficznego charakteru pierwszej księgi Kodeksu, w której zostały zawarte regulacje gwarantujące właściwą wykładnię norm kodeksowych, jak i pozakodeksowych⁴⁵. Wydaje się, że wprowadzenie w kan. 18 KPK trzeciej hipotezy nie było przeoczeniem ustawodawcy kościelnego. Została ona przejęta do Kodeksu pio-benedyktyńskiego z prawa włoskiego, a więc z obcego systemu, w którym interpretując ustawy,

⁴¹ Szerzej na ten temat zob. G. Dzierżon, *Powierzenie urzędu kościelnego poprzez wybór. Komentarz do regulacji zawartych w Księdze I Kodeksu Prawa Kanonicznego*, Kraków 2012, s. 32–33 i 54.

⁴² J. Otaduy, *Comento al can. 18 CIC*, dz. cyt., s. 377.

⁴³ Tamże, s. 377–379; T. Jiménez Urresti, *Comento al. can. 18 CIC*, w: *Código de Derecho Canónico. Edición bilingüe comentada*, red. L. De Echeveria, Madrid 1985, s. 30.

⁴⁴ R. Sobański, *Komentarz do kan. 18 KPK*, dz. cyt., s. 72.

⁴⁵ V. De Paolis, A. D’Auria, *Le norme generali...*, dz. cyt., s. 53.

już ją stosowano. Prawodawca kościelny przewidział taką możliwość. Argumentując, pragnę zwrócić uwagę, iż w *Słowniku języka polskiego PWN* jednym z desygnatów słowa „wyjątek” jest „odstępstwo od obowiązującego prawa”⁴⁶. Moim zdaniem, taką ewentualność przewidziano m.in. we wspomnianych regulacjach dotyczących kanonicznego wyboru (kan. 165–183 KPK). Studiując zapisy przytoczonych norm, a szczególnie kan. 164 KPK, w którym zawarto klauzulę: „jeśli prawo czego innego nie przewiduje”, na pozór mogłoby się wydawać, że w prawie partykularnym można stanowić normy, stosując interpretację szeroką w sposób dowolny; tak jednak nie jest, ponieważ szereg regulacji z obszaru kan. 165–183 KPK pochodzi z prawa natury (kan. 170, 171 § 1, nr 1, 172 § 1, nr 1 KPK) bądź wynika z natury rzeczy (kan. 169, 171 § 1, nr 1 KPK). Pragnę też zwrócić uwagę, iż w kilku innych regulacjach tego obszaru znalazły się dodatkowo wprowadzone klauzule: „chyba że prawo stanowi inaczej” (kan. 165, 167, 174, 176 KPK)⁴⁷. Ustawodawca zatem dopuszcza wyjątkowość, gdyż, w mojej opinii, nie zna wszystkich uwarunkowań, w których bytują Kościoły lokalne.

Oprócz tego charakter wyjątkowy mają ustawy nadzwyczajne, postrzegane w kategoriach *lex specialis*, czego przykładem może być konstytucja *Universi Dominici gregis* dotycząca wyboru papieża⁴⁸. Szczególny charakter tego aktu prawnego wynika z faktu, iż objęcie urzędu papieża dokonuje się poprzez przyjęcie wyboru, co w rozwiązaniach systemowych kanonicznego porządku prawnego jest ewenementem.

Zakończenie

Kończąc, należy spostrzec, iż w Kodeksie pio-benedyktyńskim problem związany z kan. 19 i interpretacją ścisłą nie był nowy. Jego praźródłem była reguła 15 in VI: „Należy ograniczyć ciężary, rozszerzać przywileje” („Odia sunt restringenda, favores ampliandi”), zaczerpnięta z prawa rzymskiego (D. 50, 17, 20 [Pomponiusz]; D. 50, 17, 56 [Gajus]; D. 50, 17, 152, 2 [Paulus])⁴⁹. Według Alphonse’a van Hovego, *novum* w Kodeksie z 1917 roku wynikało z faktu, iż generalnie w systemie kanonicznym nie dominowała kategoria ustawy będącej ciężarem; wręcz odwrotnie, występowała ona marginalnie, gdyż była niekohe-

⁴⁶ Wyjątek, w: *Słownik języka polskiego PWN*, oprac. E. Sobol, Warszawa 2014³, s. 1193.

⁴⁷ G. Dzierżon, *Powierzenie urzędu kościelnego...*, dz. cyt., s. 148.

⁴⁸ Joannes Paulus II, *Constitutio Universi Dominici Gregis* – 22.02.1996, AAS 88 (1996), s. 305–343.

⁴⁹ A. Dębiński, *Kościół i prawo rzymskie. Apendices*, Lublin 2008, s. 165; A. van Hove, *De legibus ecclesiasticis*, dz. cyt., s. 304–305.

rentna z prawem słusznym⁵⁰. Celnie zauważył Alejandro Bunge, iż ta kategoria ustaw dobru wspólnemu przeciwstawia dobro partykularne bądź dobro poszczególne⁵¹.

Nadmieniono już wcześniej, że treść kan. 18 KPK (kan. 19 CIC/17), gdy idzie o hipotezy w niej zawarte, została przejęta z art. 4 Kodeksu cywilnego włoskiego z 1865 roku (obecnie art. 14)⁵².

Zasady określone w kan. 18 KPK można aplikować zarówno do Kodeksu, jak i ustaw pozakodeksowych, z wyjątkiem interpretacji autentycznej⁵³. Mają one charakter pomocniczy. Należy je stosować wówczas, gdy interpretacja gramatyczno-logiczna nie przyniosła oczekiwanego efektu; dzieje się tak zwłaszcza wtedy, gdy słowa zawarte w akcie prawnym mają kilka znaczeń⁵⁴. Zdaniem Józefa Bremera, „Możliwość wystąpienia nieporozumienia jest realna wtedy, gdy nazw wieloznacznych używamy w znaczeniach podobnych do siebie”⁵⁵.

Bibliografia

Źródła

- Codex Iuris Canonici auctoritate Joannis Pauli PP. II promulgatus* – 25.01.1983, AAS 75 (1983), pars II, s. 1–317; tekst polski: *Kodeks Prawa Kanonicznego*. Przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Poznań 1984.
- Codex Iuris Canonici Pii X Maximi iussu digestus Benedicti Papae XV auctoritatem promulgatus* – 25.01.1917, AAS 9 (1917), pars II, s. 1–593.
- Joannes Paulus II, *Constitutio Universi Dominici Gregis* – 22.02.1996, AAS 88 (1996), s. 305–343.
- Pontificia Commissio Codici Iuris Canonici Authentice Interpretando, *Responsa* – 16.10.1919, AAS 11 (1919), s. 477.
- Pontificia Commissio Codici Iuris Canonici Authentice Interpretando, *Responsa* – 23.05.1988, AAS 80 (1988), s. 1818–1819.

⁵⁰ A. van Hove, *De legibus ecclesiasticis*, dz. cyt., s. 304–307.

⁵¹ A.W. Bunge, *Las claves del Código. El libro I del Código de derecho canónico*, Buenos Aires 2006, s. 91.

⁵² J. Otaduy, *Interpretación de la ley*, w: *Diccionario general de Derecho canónico*, dz. cyt., s. 729.

⁵³ B. Drößler, *Bemerkungen zur Interpretationstheorie des CIC/1983*, „Archiv für katholisches Kirchenrecht” 153 (1984), s. 6.

⁵⁴ M. Conte a Coronata, *Institutiones iuris canonici ad usum utriusque cleri et scholarum. Normae generales*, t. 1, Torino 1950⁴, s. 40; H. Socha, *Allgemeine Normen*, dz.cyt., ad. 18, n. 1.

⁵⁵ J. Bremer, *Wprowadzenie do logiki*, Kraków 2004, s. 207.

Literatura

- Aborcja, w: *Słownik języka polskiego PWN*, oprac. E. Sobol, Warszawa 2014³, s. 2.
- Baura E., *Misericordia, oikonomia e diritto nel sistema matrimoniale canonico*, w: *Misericordia e diritto nel matrimonio*, red. C.J. Errázuriz, M.A. Ortiz, Roma 2014, s. 23–45.
- Bernárdez Cantón A., *Parte general de derecho canónico*, Madrid 2001³.
- Bremer J., *Wprowadzenie do logiki*, Kraków 2004.
- Brown P.J., *Interpretación extensiva*, w: *Diccionario general de Derecho canónico*, red. J. Otaduy, A. Viana, J. Sedano, t. 4, Pamplona 2012, s. 748–750.
- Brown P.J., *Interpretación restrictiva*, w: *Diccionario general de Derecho canónico*, red. J. Otaduy, A. Viana, J. Sedano, t. 4, Pamplona 2012, s. 750–751.
- Bunge A.V., *Las claves del Código. El libro I del Código de derecho canónico*, Buenos Aires 2006.
- Colombo G.M., «*Sapiens aequitas*». *Lequità nella riflessione canonistica tra due codici*, Roma 2003.
- Conte a Coronata M., *Institutiones iuris canonici ad usum utriusque cleri et scholarum. Normae generales*, t. 1, Torino 1950⁴.
- De Paolis V., D'Auria A., *Le norme generali di Diritto Canonico. Commento al Codice di Diritto Canonico*, Roma 2008.
- Dębiński A., *Kościół i prawo rzymskie. Apendices*, Lublin 2008.
- Dröbfler B., *Bemerkungen zur Interpretationstheorie des CIC/1983*, „Archiv für katholisches Kirchenrecht” 153 (1984), s. 3–34.
- Dzierżon G., *Dyspensa w kanonicznym porządku prawnym. Studium prawno-historyczne*, Warszawa 2020.
- Dzierżon G., *Powierzenie urzędu kościelnego poprzez wybór. Komentarz do regulacji zawartych w Księdze I Kodeksu Prawa Kanonicznego*, Kraków 2012.
- García Martín J., *Le norme generali del Codex Iuris Canonici*, Roma 1999.
- Geringer K.T., *Aborto*, w: *Diccionario enciclopédico de Derecho Canónico*, oprac. S. Haering, H. Schmitz, oprac. hiszp. I. Pérez de Heredia y Valle, J.L. Llaquet, tłum. R.H. Bernet, Barcelona 2008, s. 5–6.
- Giordano M., *Interpretazione della legge e carità*, w: *Il diritto della Chiesa. Interpretazione e prassi*, Città del Vaticano 1996, s. 7–10.
- Hove A. van, *De legibus ecclesiasticis*, cz. 1, t. 2, Mechelinae–Rome 1930.
- Jiménez Urresti T., *Comento al can. 18 CIC*, w: *Código de Derecho Canónico. Edición bilingüe comentada*, red. L. De Echeveria, Madrid 1985, s. 29.
- Lombardía P., *Comento al can. 19 CIC*, w: *Código de Derecho Canónico. Edición bilingüe y anotada*, Pamplona 2018⁹, s. 99.
- Marcuzzi P.G., *Le forme dell'interpretazione canonica tra diritto e equità*, w: *Il diritto della Chiesa. Interpretazione e prassi*, Città del Vaticano 1996, s. 37–64.
- Michiels G., *Normae generales juris canonici*, t. 1, Lublin 1929.
- Otaduy J., *Comento al can. 18 CIC*, w: *Comentario exegético al Código de Derecho Canónico*, red. A. Marzoa, J. Miras, R. Rodríguez-Ocaña, t. 1, Pamplona 1996, s. 377–379.

- Otaduy J., *Interpretación de la ley*, w: *Diccionario general de Derecho canónico*, red. J. Otaduy, A. Viana, J. Sedano, t. 4, Pamplona 2012, s. 720–730.
- Otaduy J., *Los medios interpretativos de la ley canónica (y su relación con la distintas doctrinas de la interpretación)*, w: *Fuennntes, interpretación, personas*, red. J. Otaduy, Pamplona 2002, s. 263–313.
- Pinto P.V., *Commento al can. 18 CIC*, w: *Commento al Codice di Diritto Canonico*, red. P. Pinto, Città del Vaticano 2001, s. 21–22.
- Regatillo E., *Institutiones iuris canonici*, t. 1, Santander 1961⁶.
- Serra B., *Ad normam iuris. Paradigmi della legalità nel diritto canonico*, Torino 2018, s. 61–97.
- Sobański R., *Komentarz do kan. 18 KPK*, w: J. Krukowski, R. Sobański, *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. 1, Poznań 2003, s. 71–72.
- Socha H., *Allgemeine Normen*, w: *Münsterischer Kommentar zum Codex Iuris Canonici*, red. K. Lüdicke, t. 1, Essen 1985, ad. 18.
- Urrutia F., *De normis generalibus. Adnotationes in Codicem: Liber I*, Romae 1983.
- Wernz F., Vidal P., *Ius canonicum*, t. 1, Romae 1938.
- Wyjątek, w: *Słownik języka polskiego PWN*, oprac. E. Sobol, Warszawa 2014³, s. 1193–1194.

Streszczenie

Interpretacja ustawy zgodnie z kan. 18 KPK

W zaprezentowanym opracowaniu autor podjął namysł nad kan. 18 KPK, zawierającym hipotezy odnoszące się do ustaw, które należy interpretować ściśle. Definiując interpretację ścisłą oraz szeroką, a zarazem odróżniając te formy od form im podobnych, to jest interpretacji zawężającej oraz poszerzającej, autor zaprezentował stanowisko doktryny na temat poszczególnych hipotez. Wskazał, że największe problemy interpretacyjne stwarza hipoteza trzecia, dotycząca wyjątku od ustawy. Mimo niejednoznacznej doktryny w tej materii wyraził osobisty pogląd, iż ustawodawca zakłada wystąpienie takich ustaw, gdyż w niektórych regulacjach kodeksowych wprowadził klauzule: „chyba że prawo stanowi inaczej”; taki charakter, zdaniem autora, mają również ustawy nadzwyczajne.

Według autora, zasady zawarte w kan. 18 KPK mają charakter pomocniczy. Wyrził on pogląd, iż należy je stosować wówczas, gdy interpretacja gramatyczno-logiczna nie przyniosła oczekiwanego efektu, a słowo ma wiele znaczeń.

Summary

Interpretation of a law according to can. 18 CCL (Code of Canon Law)

In the presented study, the author reflects on can. 18 CCL, which contains hypotheses referring to the laws which should be interpreted strictly. Defining strict and broad interpretation and distinguishing these forms from similar ones, i.e. restrictive and broad interpretation, the author presented the doctrine's standpoint on particular hypotheses. He indicated that the biggest interpretation problems are generated by the third hypothesis concerning an exception from the Act. Despite ambiguous doctrine in this matter, the Author expressed his personal view that the legislator assumes the occurrence of such laws, because in some code regulations he has introduced clauses, „unless the law provides otherwise”; such a character, according to the Author, is also present in extraordinary laws.

According to the Author, the principles contained in can. 18 CCL are of auxiliary character. He expressed an opinion that they should be used when the application of grammatical-logical interpretation did not bring the expected result and the name has many meanings.